

Justificant les preferències. Com argumenten les opcions lingüístiques els adolescents catalans

*Justifying preferences.
How Catalan adolescents explain their linguistic choices*

Avel·lí FLORS MAS i F. Xavier VILA I MORENO

Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació. Universitat de Barcelona

Data de recepció: 3 de maig de 2013

Data d'acceptació: 30 de setembre de 2013

RESUM

A Catalunya, a diferència d'altres societats plurilingües occidentals, no s'hi han desenvolupat estructures socials independents per a cadascun dels principals grups lingüístics: ben al contrari, les ideologies i pràctiques impulsades d'ençà del restabliment de la Generalitat s'han mantingut contràries a la separació, en una *societat integracionista no polaritzada etnolingüísticament*. Aquest article tracta d'establir sobre quines bases justifiquen les seues preferències i identifications lingüístiques un grup d'adolescents de Mataró, i com aquestes opcions s'enquadren en el marc integracionista predominant. Els informants solen mostrar preferència per la seua llengua inicial però a partir de discursos poc polaritzats i amb argumentacions que majoritàriament remetent a l'àmbit privat —als usos interpersonals i a la «comoditat» en l'ús de la llengua. En conseqüència, destaca l'escassetat de discursos basats en l'adscripció col·lectiva o de discursos polititzats sobre les llengües.

PARAULES CLAU: ideologies lingüístiques, anàlisi del discurs, Catalunya, societat integracionista, Mataró, adolescents, sociolingüística educativa.

ABSTRACT

Unlike other Western multilingual societies, Catalonia has not developed independent social structures for each of its main linguistic groups: on the contrary, the ideologies and practices fostered since the recovery of the Government of Catalonia (Generalitat) have been opposed to separation, in an *ethnolinguistically non-polarised integrationist society*. This paper seeks to establish the bases on which a group of adolescents from the town of Mataró justify their linguistic preferences and identifications, and how these choices fit into the predominant integrationist framework. The informants usually show a preference for their L1 while doing so on the basis of little polarised discourses, with rationales relating for the most part to the private sphere and especially to interpersonal language uses and to the “convenience” of using the

language. Accordingly, there is a notable scarcity of discourses based on group identity and politicised discourses on languages.

KEYWORDS: linguistic ideologies, discourse analysis, Catalonia, integrationist society, Mataró, adolescents, educational sociolinguistics.

1. INTRODUCCIÓ

Catalunya, nació sense estat en una situació de conflicte polític *in crescendo* amb l'Estat espanyol, notablement plural i sense majories clares des del punt de vista demolingüístic com a resultat de les successives immigracions dels segles XX i XXI, és un terreny especialment fèrtil per a l'estudi de les ideologies lingüístiques. El cas català resulta interessant des del punt de vista de la politologia lingüística i la sociolingüística comparades perquè, a diferència del que s'ha esdevingut en casos similars com els del Quebec, Brussel·les, Estònia o Letònia (McAndrew, 2010; Ozolins, 2013; Skerrett, 2013), a Catalunya la gran majoria de la societat civil i els poders públics han sostingut discursos contraris a la separació lingüística de base institucional, en un model que s'ha denominat de *societat integracionista no polaritzada etnolingüísticament* (Vila, 2005a). Un dels agents principals d'aquesta aposta integrativa ha estat la política lingüística educativa, basada en l'establiment d'un únic sistema escolar amb el català com a llengua vehicular principal, en la bilingüïtzació i l'alfabetització en català i castellà, i en la promoció de la llengua pròpia del país, en el que s'ha denominat el *model de conjunció en català* (Milian, 1984; Arnau i Vila, 2013).

Aquest article analitza l'impacte d'aquest model integracionista, i en especial de l'escola de conjunció, en els discursos sobre les llengües dels adolescents catalans, amb l'objectiu d'esbrinar com expliquen i com legitimen el seu comportament els membres de la generació que acaba d'abandonar l'educació obligatòria.

2. MARC TEÒRIC

2.1. *L'estudi de les ideologies lingüístiques*

El terme *ideologies lingüístiques* no va gaudir de gaire presència durant l'assentament de la sociolingüística, cosa que no resulta especialment sorprenent atesa la visió pejorativa que, en general, s'ha tingut de la ideologia tant en entorns funcionalistes com de tradició marxista (Eagleton, 1991). Tanmateix, fóra erroni confondre l'absència del terme amb una manca d'interès per la relació entre els aspectes cognitius, discursius i de comportament que abraça la noció d'*ideologia*. N'hi ha prou amb recordar els debats sobre la definició de la *diglòssia* (Ferguson, 1959), la importància que dóna Fishman (1972) als aspectes culturals en la comprensió de les pautes de manteniment

i substitució lingüística, el pes de la noció d'*autoodi* i la crítica del discurs bilingüista en la sociolingüística catalana (Ninyoles, 1969 i 1971; Aracil, 1986) o les anàlisis sobre la substitució lingüística en la sociolingüística occitana (Lafont, 1968 i 1979) per a comprendre el pes atorgat a les «idees» durant els primers anys del camp de recerca —per no parlar de les tradicions psicosociolingüístiques que tan profusament han analitzat la realitat de les actituds (Giles i Robinson (ed.), 1990).¹

L'estudi d'aquesta connexió entre idees i comportaments lingüístics va rebre una empenta específica des de l'antropologia lingüística a partir del treball «fundacional» de Silverstein (1979), de manera que durant els anys noranta i dos mil es va esbossant un espai d'investigació sociolingüística que defineix explícitament les ideologies lingüístiques com el seu objecte de recerca. Aquest espai aplega autors d'orígens i orientacions força diferenciades tant des del punt de vista epistemològic com metodològic,² tot i que s'hi pot assenyalar una orientació comuna, *micro* i interpretativa, fonamentada en l'estudi de discursos reals emmarcats en els seus contextos de producció.

Les aproximacions a les ideologies lingüístiques han oscil·lat entre les dues visions que es donen en la reflexió sobre la ideologia entesa en un sentit general (Luke, 2001). Alguns autors n'han propugnat una visió «neutral» i les han definides com a conjunts de concepcions culturals, creences o valors propis d'un determinat grup social, com ara «shared bodies of commonsense notions about the nature of language in the world» (Rumsey, 1990, citat a Woolard i Schieffelin, 1994: 57). D'altres, en canvi, des de posicions properes al marxisme de tall més clàssic han sostingut una visió més negativa de la ideologia, entenent que representa una «falsa consciència» distorsionadora, emprada en benefici dels interessos de les classes dominants (Luke, 2001: 560). Avui dia es detecta una tendència a superar l'antiga dicotomia —que remet a autors com Gramsci i l'Escola de Frankfurt, però també al llegat de l'economia política de la llengua de Pierre Bourdieu—, que abraça simultàniament elements de tots dos plantejaments i que sol compartir algun dels trets següents:

— La superació de la percepció de la ideologia com a «falsa consciència» i el reconeixement que el component cognitiu té un cert paper en la determinació de l'acció humana. Alguns autors constaten el caràcter «performatiu» de les ideologies (Eagleton, 1991: 1-32), que no sols *descriuen* la realitat, sinó que *defixeixen* la percepció que en tenen els subjectes.

— La consideració que les ideologies s'expressen i es reproduïxen en la interacció social en general i en el discurs en particular, que es considera un àmbit privilegiat per a l'anàlisi (T. A. van Dijk, 1998: 191-199). En aquest sentit, han cobrat rellevància nocions com *intertextualitat* o *reverberació*, derivades de l'obra de Bakhtin, segons les

1. En aquest sentit, fóra bo que algú no excessivament enlluernat per l'actual esclat d'estudis sobre ideologies reconstruís la història de tots aquests corrents en la sociolingüística catalana: si badem gaire més correm el risc d'acabar imaginant que tot el que s'ha dit de valor sobre el tema s'ha escrit en anglès i només durant el segle XXI.

2. Sobre els diferents enfocaments i els principals debats en el tractament de les ideologies lingüístiques, vegeu Woolard i Schieffelin (1994), Woolard (1998), Irvine i Gal (2000) i Kroskrity (2004).

quals els discursos, les idees i les formes en què s'expressen s'entrellacen i reapareixen una vegada i una altra.

— La necessitat d'entendre les ideologies com a «rooted in or responsive to the experience of a particular social position» (Woolard i Schieffelin, 1994: 58). Les ideologies tenen un paper rellevant en la reproducció de la desigualtat social (T. A. van Dijk, 1998: 161-171), però també permeten la contestació i la resistència (Fairclough, 1995: 15-20).

En línia amb aquestes consideracions, ens servirem de la definició que fan Boix i Vila de les *ideologies lingüístiques* i les entendrem com a «concepcions sobre qualsevol varietat del repertori lingüístic del parlant o sobre qualsevol de les relacions entre llengua i societat» que «són els resultats indirectes, no gens mecànics, de les posicions, dels interessos i de les pràctiques socials dels individus i dels grups, i estan estructurades» (1998: 157).

2.2. Una societat plural, integracionista i en via de despolarització

Tot i l'abolició de l'Estat català el 1714, Catalunya ha mantingut una forta personalitat social, política i lingüística, sovint en conflicte amb l'Estat espanyol. Aquesta personalitat s'ha vist condicionada per les onades immigratòries espanyola del segle XX i estrangera del segle XXI que han fet que Catalunya deixés de ser lingüísticament homogènia. Des de finals del franquisme, la major part de la societat catalana assumeix unes *ideologies integracionistes* que propugnen la creació d'una comunitat única no segregada per raó de llengua entre *catalans* i *castellans* (Vila, 2005a: 62-63). El catalanisme reforçava així el seu vessant de nacionalisme *cívic*, popularitzat a través de lemes com ara «tots units, un sol poble» o «és català qui viu i treballa a Catalunya, i té voluntat de ser-ho» (Guibernau, 2002). No obstant això, aquests discursos mai no van renunciar a conferir a la llengua catalana un lloc central en la personalitat col·lectiva, entenent-la no sols com l'única llengua pròpia del país, sinó fins i tot com «el nostre ADN»,³ fins al punt que autors com Giner *et al.* (1998) sostenien que el procés d'integració a Catalunya no es basava ni en el *ius sanguinis* ni en el *ius solis*, sinó en el *ius linguae*, és a dir, en l'adopció de la llengua, sense que això impliqués el rebuig del castellà (McRoberts, 2001).

Més enllà dels discursos oficials, la majoria dels estudis apunten que a Catalunya s'hi ha anat desenvolupant un procés de despolarització sociolingüística ja que s'hi donen, simultàniament, una bilingüització àmplia, una gens menyspreable intersecció pel que fa als usos interpersonals, uns fluxos considerables en termes de transmissió de primeres llengües —amb una atracció cap al català de part dels castellanoparlants, i cap al castellà de bona part dels al·loglots— i un creixement de les identifications bilingües (Fabà, 2011; Torres, 2011; Vila i Sorolla, 2011a i 2011b; Pujolar i González, 2013). Tot plegat permet parlar de la societat catalana com una societat *no polaritzada*

3. Pasqual Maragall a la Fira del Llibre de Guadalajara (Mèxic), el 2004.

*etnolingüísticament*⁴ i amb un projecte majoritàriament *integracionista*: és a dir, una societat sense grups polítics, institucions, etc., segregats per llengües i en la qual els discursos públics afavoreixen la integració i es mostren contraris a la segregació (Vila, 2005a: 82).

L'evolució de l'ús de la classificació èmica entre «catalans» i «castellans» és fidel testimoni dels canvis esdevinguts. Aquesta distinció —pròpia dels autòctons, però no necessàriament de les poblacions immigrades— va ser plenament operativa al llarg de la postguerra i la dictadura franquista, i ho era encara en començar la Transició (Woolard, 1992: 36-111). Tot amb tot, la categorització ja començava a trontollar i s'anava estenent la consciència que hi havia un nodrit grup de catalans de naixença —la «segona generació immigrant»— que no tenia el català com a llengua inicial ni d'identificació, i sovint ni tan sols no el sabia parlar (Reixach, 1985), però que els discursos integracionistes identificaven com a catalans i que començaven a aprendre la llengua a l'escola (Bastardas, 1985 i 1986; Erill, Farràs i Marcos, 1992). És aleshores quan es posen en circulació les etiquetes alternatives de «catalanoparlant» i «castellanoparlant», una operació de redefinició conceptual d'èxit⁵ connectada amb l'afluïment dels límits lingüístics (Woolard, 1992; Boix, 1993 i 1996; Viladot, 1993).

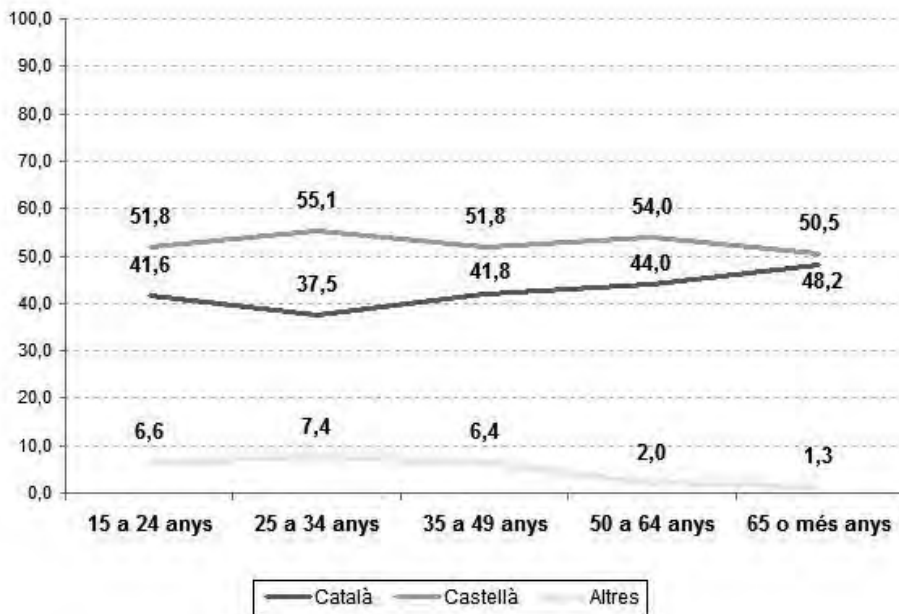
Una de les principals plasmacions de l'aposta integracionista ha estat el *model escolar de conjunció en català*, que promou un model escolar únic, amb el català com a llengua vehicular i amb el principi essencial de no segregació dels alumnes en funció de la seua llengua inicial (Arnau i Vila, 2013). Aquest model ha aconseguit generalitzar de manera molt notable el coneixement del català entre la població escolar (Arnau, 2004; Strubell, Andreu i Sintès (coord.), 2011; Arnau i Vila, 2013), però no ha resultat suficient per a incorporar massivament l'alumnat de llengua familiar castellana a l'ús interpersonal del català (Vila, 2004; Galindo i Vila, 2009; Vila i Galindo, 2009). La constatació que el català no guanyava terreny en l'ús interpersonal entre escolars va generar una visió negativa dels resultats de la política lingüística escolar —que sovint es plasmava en l'afirmació «hem guanyat l'escola però hem perdut el pati» (Vila, 2004). Una visió que no és exacta, ja que des de finals dels noranta és sabut que els escolars catalanoparlants inicials continuen usant la llengua entre ells, i que hi ha un nombre no negligible de no-catalanoparlants inicials que empren el català en la interrelació espontània amb els seus companys bilingües i catalanoparlants —sempre que aquests darrers tinguen una presència quantitativa apreciable (Vila i Vial, 2003; Galindo, 2006; Galindo i Vila, 2009). De fet, tant l'*Estadística sobre els usos lingüístics*

4. Aquesta categoria es contraposa a la de societats *polaritzades* (McAndrew, 2010), de les quals en serien exemples els casos de Brussel·les, a Bèlgica, o de Mont-real, al Quebec.

5. No disposem d'espai per a discutir si aquest model és més un resultat de la necessitat o de la virtut. D'entrada, caldria no oblidar que aquest procés es veia afavorit perquè els nouvinguts castellanoparlants arribaven a Catalunya amb una concepció pròpia sobre què era i què volia dir ser català, una concepció poc analitzada i en la qual probablement tenia molt més pes la realitat administrativa de «ciutadà espanyol nascut a Catalunya». D'altra banda, fóra convenient incorporar a l'anàlisi el procés simultani de minva de la identificació amb l'espanyolitat que s'ha operat al llarg de les darreres dècades entre la població catalana, sobretot d'origen autòcton.

a Catalunya del 2003 com l'Enquesta d'usos lingüístics de la població del 2008 (EULP 2008) mostren que els joves catalanoparlants no són els únics que utilitzen la llengua que no tenen com a inicial (Vila, 2005b; Pujolar *et al.*, 2010; Vila i Sorolla, 2011a). A més, l'any 2008, la cohort de 15 a 24 anys parlava més en català que no la de 25 a 34 anys (vegeu el gràfic 1):

GRÀFIC 1
Evolució de la mitjana d'ús global del català, el castellà i les altres llengües segons l'edat.
Catalunya, 2008. Percentatges

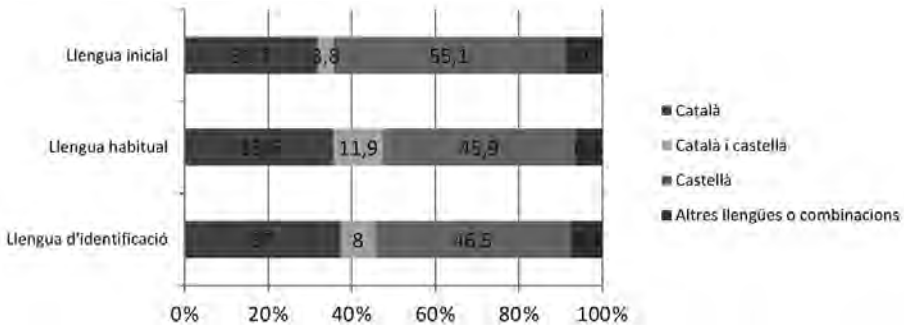

FONT: Vila i Sorolla (2011a: 114).

Les dades també apunten una notable intersecció en termes d'identificació lingüística en la població catalana, una tendència més accentuada entre els adolescents. D'entrada, en termes demolingüístics cal deixar clar que, a Catalunya, la llengua d'identificació⁶ sol correspondre's amb la llengua inicial. Tanmateix, l'equivalència no és absoluta: l'EULP 2008 (vegeu el gràfic 2) mostra que més d'un 5 % de la població que no tenia el català com a llengua inicial s'hi identificava, i que més d'un 8 % dels castellanoparlants inicials havien passat a identificar-se amb totes dues llengües o amb el català exclusivament (Fabà, 2011: 64).

6. És a dir, la resposta dels enquestats a la pregunta: «Quina és la seua llengua?». La llengua d'identificació és, doncs, la llengua que el parlant sent com a pròpia i que, a diferència de la llengua inicial, es pot triar (Fabà, 2011: 63).

GRÀFIC 2
Llengua inicial, llengua habitual i llengua d'identificació. Catalunya, 2008. Percentatges

FONT: Elaboració pròpia a partir de Fabà (2011: 64 i 77).

En relació amb la població escolar, l'any 2006 el Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu (CSASE) assenyalava que l'opció d'identificació lingüística que més creixia entre l'alumnat de 4t d'educació secundària obligatòria (ESO) era *català i castellà*, esgarrapant un petit percentatge de catalanoparlants inicials i un percentatge força superior de castellanoparlants inicials (vegeu la taula 1).⁷

TAULA 1
Llengua inicial i d'identificació de l'alumnat de 4t d'ESO de Catalunya. Percentatges

	Català	Català i castellà	Castellà	Altres	Total
Llengua inicial	39,9	14,1	42,8	3,2	100
Llengua d'identificació	36,6	27,5	33,6	2,3	100

FONT: CSASE (2008: 29 i 35).

Com es produeix, però, la identificació amb l'*altra* llengua? Diversos treballs assenyalen la importància de l'ús en les xarxes socials entre iguals (Bretxa, Comajoan i Sorolla, 2009: 13; CSASE, 2008: 98), unes relacions que semblen afavorir l'adquisició de l'*autoconfiança lingüística*, que podem definir com a «self-perceptions of communicative competence and concomitant low levels of anxiety in using the second language [...] associated with increased usage of and communicative competence in the second language» (Noels i Clément, 1996: 216) i que podria actuar, segons els autors, com a mediadora entre els coneixements i els usos lingüístics i la identificació amb les llengües.⁸

7. Noteu, en aquest sentit, la diferència amb les dades per a la població general de l'EULP 2008, en què l'opció *català* creixia.

8. No és el lloc per a plantejar, ara i ací, una discussió en profunditat al voltant de la definició i les relacions entre nocions concomitants però plantejades des de tradicions de recerca diferents com ara *seguretat* o *autoconfiança lingüística*, *motivació*, *voluntat de comunicar*, etc. (cf. Giles i Robinson (ed.), 1990).

En qualsevol cas, els canvis socioeconòmics han socavat el lligam entre llengua i identitat (Pujolar i González, 2013: 144-148) i recerques com Woolard (2009 i 2011) indiquen que entre els joves creix una percepció de l'alternança de llengües en termes més estilístics que no identitaris (2009: 147). A més, la predisposició envers el català dels castellanoparlants inicials sembla majoritàriament positiva: Pujolar *et al.* (2010: 26) assenyalen que tres de cada quatre joves hi tenen una disposició d'empatia, i només una quarta part sembla percebre'l amb indiferència o aversió. Partint de diversos col·lectius universitaris, de Rosselló i Boix-Fuster (2004) descriuen un escenari aparentment poc conflictiu i molt poc conscienciat lingüísticament, en un context de bilingüïtzació generalitzada en termes de competències. La majoria dels informants sembla instal·lada en el que els autors denominen una «falsa seguretat» per al català, possiblement derivada del seu paper institucional prioritari i que els du, potser paradoxalment, a acceptar el paper de llengua franca del castellà i, de manera incipient, de l'anglès. Només una minoria de catalanoparlants reivindica un paper preeminent per al català i ho fa amb un discurs poc travat, incapaç de reivindicar, per exemple, espais d'ús exclusiu per a la llengua del país. Un panorama que coincideix força amb el que descriuen Vila i Boix (2003) en la seua anàlisi de les argumentacions dels grups de música en català posteriors al rock català a l'hora de justificar la seua tria idiomàtica: potser com a resposta a una època de marcada politització, les noves generacions musicals apostaven per un discurs més aviat apolític basat en la reivindicació de la llibertat individual, l'espontaneïtat i el «mite de la llengua materna».

3. OBJECTIUS I HIPÒTESIS

Els objectius de l'article són:

1. Analitzar les preferències i les identifications amb les llengües en els discursos d'un grup d'adolescents catalans educats en el sistema de conjunció en català.
2. Descriure les bases sobre les quals justifiquen aquestes preferències.
3. Estudiar com s'enquadren els seus discursos en el marc integracionista predominant.

A l'hora de plantejar el treball, formulàvem tres hipòtesis:

1. Els informants tendiran a expressar unes identifications prioritàries amb les seues llengües inicials.
2. Les categoritzacions de base lingüística seran poc marcades i no seran un element fonamental de categorització grupal en les vides quotidianes dels informants.
3. Els informants justificaran la preferència per una o altra llengua amb discursos poc bel·ligerants, de caràcter més personal que no pas col·lectiu, i s'abstindran d'explicar rebuig cap a les altres llengües.

4. MÈTODES

4.1. *La recollida de les dades: el projecte, els informants i la localitat*

Les dades d'aquest estudi provenen del projecte RESOLSEC (FFI2009-09968),⁹ de la Universitat de Barcelona, que combina mètodes quantitatius i qualitius per a analitzar l'impacte del pas de l'educació primària a la secundària sobre els coneixements, els usos i les ideologies lingüístiques d'una mostra d'informants de diverses zones de l'àmbit lingüístic català (vegeu Bretxa i Vila, 2012, i Comajoan *et al.*, 2013). En aquest article ens concentrem en els discursos dels alumnes de 4t d'ESO de deu centres d'ensenyament secundari de Mataró, recollits entre l'abril i el maig del 2011 mitjançant grups de discussió focalitzats. En total hi van participar quaranta-un informants en setze sessions, amb grups majoritàriament d'entre tres i quatre participants i formats, també en la seua majoria, a partir de la llengua inicial dels informants. Els investigadors que hi prenién part parlaven sempre en català però s'explicitava, al principi de l'entrevista, que els adolescents podien fer servir la llengua que preferissen. Les entrevistes es van enregistrar en vídeo i se n'ha fet una transcripció parcial, de tipus ortogràfic i per torns de parla. A partir dels materials transcrits s'ha dut a terme una selecció i classificació temàtica dels fragments més significatius per a l'anàlisi.

Mataró, capital del Maresme, és una de les deu ciutats més grans del Principat i ha estat una important receptora d'immigració durant el segle xx i el principi del xxi. Com a conseqüència, els seus nivells de català —28,9 % de llengua inicial i 70,7 % de capacitat de parlar-lo— són inferiors al 32,2 % i 75 % de Catalunya i al 40,3 % i 78,6 % del Maresme (font: *Enquesta demogràfica 2007*).¹⁰

4.2. *Les eines d'anàlisi: l'anàlisi crítica del discurs*

Aquest treball se situa en la perspectiva de l'anàlisi crítica del discurs¹¹ —a partir d'ara, ACD—, un plantejament multidisciplinari i heterogeni en què s'encabeixen treballs plantejats des de la pragmàtica, l'anàlisi de la conversa, l'anàlisi narrativa, la sociolingüística, etc. (T. A. van Dijk, 2001: 352-353). El tret comú d'aquestes recerques és la *perspectiva crítica*, és a dir, l'èmfasi en l'estudi dels usos del llenguatge que reproduïxen o legitimen la dominació i la desigualtat social —hi és central, per tant, la noció de *poder* (Wodak, 2003: 18). En paraules de Guillem Calaforra, l'ACD «descobreix vinculacions d'instrumentalitat ideològica i d'interessos mistificats allà on la naturalització ha convertit l'ordre establert en qüestió de sentit comú» (2004: 210); es

9. Aquest projecte és la continuació de *Resocialització i llengües (RESOL)* (HUM2006-05860).

10. Per a una caracterització sociolingüística i educativa més completa de Mataró, vegeu Bretxa i Vila (2012: 99-100).

11. En podeu trobar bons resums introductoris a Fairclough i Wodak (1997), Van Dijk (2001) i Wodak (2003).

tracta, doncs, de «*pensar altrament* les pràctiques lingüístiques (és a dir, socials) en què ens trobem immersos i les pretensions de legitimitat sobre les quals es basen» (Calaforra, 2004: 210). L'heterogeneïtat apuntada es combina, per tant, amb l'existència d'una «perspectiva» o «actitud» comuna, i no impedeix que es dediquen esforços a crear «a higher level of debate between proponents of different approaches, methods and theories» (Fairclough, 1995: 190).

Descrivim sumàriament algunes de les categories lingüístiques en què hem basat l'anàlisi (T. A. van Dijk, 1998: 263-276 i 2000: 38-54):

— els tòpics, enunciats que han esdevingut estàndards i públics, i que s'empren com a «arguments preparats» (T. A. van Dijk, 2000: 47);

— la *sinonímia* o els *patrons d'elecció de mots* connotats positivament o negativament;

— la *negació aparent*, que permetria l'expressió de prejudicis de forma tolerable mitjançant una autopresentació positiva;

— en el pla de la sintaxi, «la veu activa, la passiva, la nominalització i l'ús variable dels pronoms [...] es relacionen amb la descripció d'actor i acció i, més específicament, amb l'atribució [o l'ocultació] d'agència i responsabilitat per l'acció» (T. A. van Dijk, 2000: 53);

— els modes d'obligació, probabilitat, etc., que «poden modificar les proposicions i formar una proposició nova» (T. A. van Dijk, 2000: 46).

En aquest article ens centrem sobretot en l'anàlisi dels discursos generats al voltant de la qüestió 24 del guió d'entrevista:¹² «Fa anys, alguns nens i nenes ens van dir que els agradaven més unes llengües que les altres, o que una llengua no els agradava tant com una altra. Vosaltres teniu llengües que us agraden més que altres? Per què?». En aquest sentit, cal assenyalar que, tot i que l'objectiu de la pregunta era transcendir la simple explicitació de gustos, és obvi que la seua formulació pot haver esbiaixat les respostes cap al que Pujolar (1997: 160) anomena «discurs de la preferència personal», pel qual els informants presenten les seues tries com una simple qüestió de «gustos», exempta d'arguments raonats o decisions fonamentades.

5. RESULTATS

5.1. *Les preferències i les pràctiques lingüístiques dels joves mataronins*

Abans de tractar directament els discursos, és important donar una imatge general de les seues preferències lingüístiques (vegeu la taula 2):¹³

12. Podeu trobar la versió completa del guió a Flors (2011).

13. Totes les dades que es recullen en aquesta taula procedeixen de les informacions declarades durant les dinàmiques de grup.

TAULA 2
Informants, llengua per la qual mostren preferència i dades sobre usos lingüístics

Informant	Preferència	Usos lingüístics		Informant	Preferència	Usos lingüístics	
		Pati	Lleure			Pati	Lleure
CS1	—	CS	CS	CT1	CT	CT	CT
CS2	CT i CS	CS	CS	CT2	CS	CT/CS	CT/CS
CS3	—	CS	CS	CT3	CT	CT	CT
CS4	—	CS	CS	CT4	CT	CT	CT
CS5	CT	CS	CS	CT5	—	CT	CT
CS6	CT	CS	CS/CT	CT6	CT	CT	CT
CS7	—	CS	CS/CT	CT7	CS	CS	CS
CS8	CS	CS	CS	CT8	CS	CS	CS
CS9	CS	CS	CS/CT	CT9	CT i CS	CS	CS
CS10	CS	CT	CT	CT10	CT	CT	CT
CS11	CS	CS	CS	CT11	CT	CT	CT
CS12	CT	CT/CS	CT	CT12	CT	CT	CT
CS13	—	CS	CS	CT13	—	CT	CT
CS14	CS	CS	CS	CT14	CT i CS	CS	CT/CS
CS15	CT i CS	CS	CS	CT15	CT	CT	CT/CS
CS16	CS	CS	CS/CT				
CS17	CT	CS	CT				
CS18	CT i CS	CT/CS	CT/CS				
CS19	CS	CT/CS	—				
CS20	—	CS	CS				
CS21	CS	CS	CS/CT				
CS22	CS	CS	CS				

En trama grisa, els casos de discrepància entre llengua inicial i altres usos i preferències.

Hem situat les informacions sobre els 22 castellanoparlants inicials a la part esquerra de la taula i les informacions sobre els 15 catalanoparlants inicials,¹⁴ a la part dreta —en els codis emprats per a referir-nos als informants, CS o CT indiquen que l'infor-

14. Per alleugerir la referència a aquests dos grups prescindirem d'ara endavant de l'adjectiu «inicial» i hi farem referència com a «catalanoparlants» i «castellanoparlants» —amb el benentès que el lector no ho ha d'interpretar com una descripció de les habilitats lingüístiques dels informants, ja que els membres de tots dos grups són competents, en principi, en la llengua que no tenen com a inicial.

mant té el castellà o el català com a llengua inicial, respectivament.¹⁵ S'hi recullen les informacions següents:

1. *Informant*: codi de l'informant.

2. *Preferència*: llengua per la qual els informants han mostrat preferència en els discursos: català (CT), castellà (CS) o català i castellà, sense decantar-se per cap de les dues (CT i CS).

3. *Usos lingüístics*: llengües d'ús predominant a l'hora del pati i en les activitats fora de l'escola, en l'àmbit del lleure, dos contextos de relació informal i entre iguals, en els quals els usos lingüístics generalitzats poden afavorir la identificació amb les llengües. Quan apareixen tant CT com CS separats per una barra, l'informant declara que fa servir totes dues llengües, però que predomina l'ús de la que queda a l'esquerra.

Tal com pot apreciar-se, i com s'havia previst, una majoria dels informants que expressaven alguna preferència es decantaven per la seua llengua inicial: 8 dels 13 catalanoparlants (sobre 15) i 9 dels 16 castellanoparlants (sobre 22). Val a dir que el nombre de castellanoparlants que no van expressar cap preferència és força més alt; també és cert, però, que pràcticament tots els que no expressaven una preferència deien servir-se majoritàriament de la seua llengua inicial, d'on podria deduir-se que aquesta era, *de facto*, la seua llengua preferida.¹⁶ També hi havia uns quants informants que mostraven una preferència explícita per la llengua que no tenien com a inicial: són 3 dels 15 catalanoparlants i 4 dels 22 castellanoparlants. Finalment, en una posició intermèdia, 2 catalanoparlants i 3 castellanoparlants expressaven una adhesió de similar intensitat a totes dues llengües.

Si introduïm els usos en l'equació percebem que, entre els catalanoparlants, quan la llengua inicial i la preferida no coincideixen, la darrera sembla coincidir amb els usos lingüístics. En canvi, en les opcions dels castellanoparlants s'hi troben més àrees intermèdies —de fet, els que mantenen l'opció pel castellà a tots els camps estudiats són una minoria— i, en conseqüència, no resulta tan clara la relació entre preferències i pràctiques lingüístiques. Per exemple, CS5 i CS6 prefereixen el català però no en fan un ús remarcable; per contra, uns usos amplis del català —més accentuats en CS10 que no en CS19— no comporten en aquests dos informants una preferència pel català.

En resum, els catalanoparlants de la nostra mostra expliciten una major adhesió a la seua llengua inicial que no pas els castellanoparlants, menys clars en aquest sentit. En tots dos grups hi ha, però, discordances: entre els catalanoparlants, les discordances solen mostrar coincidència entre preferències i llengua més usada, mentre que entre els castellanoparlants la casuística de canvis és més variada.

15. Finalment, les dades de tres bilingües familiars i una estudiant de llengua inicial portuguesa no van ser incloses en l'anàlisi perquè, en conjunt, les seues aportacions en aquest punt havien estat excessivament fragmentàries.

16. Com és obvi, no pot descartar-se que el fet que l'entrevistador fos catalanoparlant provoqués cert retraïment entre els castellanoparlants o, a l'inrevés, generés més adhesió discursiva entre els catalanoparlants.

5.2. *Les justificacions per a les preferències lingüístiques dels catalanoparlants inicials*

En termes generals, i tal com s'havia previst, els catalanoparlants expressen unes identificacions poc marcades i, sobretot, una posició molt poc agressiva envers la llengua no preferida:

- (1) CT4: ja, jo a mi el castellà: ni m'agrada ni em desagrada, és neutre.
(Entrevista C2-a)
- (2) CT11: les dos per igual. O sigui prefereixo el català però; no em fa res.
(Entrevista P2)

Part d'aquesta tebior pot atribuir-se a la dinàmica dels grups de discussió, que sol afavorir la tendència al consens (Ibáñez, 2003), i al fet que el grup de discussió es va dur a terme enfront d'un estrany, dins del marc escolar, i que estava sent enregistrat en vídeo. Ara bé, l'agrupament per primera llengua i el fet que l'entrevistador fos catalanoparlant hauria pogut generar adhesions més entusiastes a la llengua i/o hauria pogut obrir la porta a discursos conflictivistes. A la pràctica, però, aquests comportaments van ser minoritaris, i mostren poquíssima bel·ligerància envers el castellà, cosa que es reflecteix, entre d'altres, en la tria de lèxic connotat positivament i que remet a nocions com ara neutralitat, igualtat, respecte, etc.

Dins d'aquesta tònica general, els informants mostren opinions matisades i poc estridents, preferències suaus i fins i tot, de vegades, miren de posar totes dues llengües a un mateix nivell:

- (3) CT6: jo sí, a mi m'agrada més el català, perquè: no sé, crec que és més maco, però: o sigui, s'han de respectar totes les llengües: per igual
INVESTIGADOR (INV.): i llavors sobre les: les altres llengües que parleu, el castellà, l'anglès... què: què en penseu?
CT6: bueno... estan aquí, i com s'han de fer servir, es fan servir, però...
(Entrevista C2-c)

Ara bé, aquest mateix fragment mostra que, enmig de la suavitat, s'estableixen algunes distincions rellevants. Així, per contrast amb el català, la resta de llengües «s'han de» parlar —noteu la modalitat d'obligació— perquè «estan aquí», una afirmació matisada per un «però» amb què CT6 deixa oberta la intervenció i que deixa intuir una certa disconformitat.

El fragment 4 mostra el mateix fenomen des d'una altra perspectiva. D'entrada, CT14 hi afirma que no prefereix cap de les tres llengües que coneix, i en deriva com a conseqüència una predisposició a convergir amb l'interlocutor:

- (4) CT14: no, a mi: m'agrada tant com el castellà com el català com l'anglès. No:
INV.: no tens preferència per ninguna

CT14: no, no tinc preferència, si a mi algú em comença a parlar en castellà, pues li parlaré en castellà i: depèn, si algun dia: és que jo vaig a dies, si algun dia em pilla la ceba independentista llavors parlo en català. I alguns dies que: no, estic normal i: i que només parlo: i que parlo català, castellà, i: ((inintelligible)). (Entrevista C5)

Tanmateix, a mig discurs el mateix CT14 fa notar que, a més de la seua «normalitat sense preferències», també té *dies* de marcada lleialtat lingüística. És interessant de notar com aparella aquest comportament amb una opció política i com ho descriu com una mena de rauxa externa que l'arrossega, desresponsabilitzant-se de les seues accions.

I és que, de fet, en la majoria de justificacions hi ressona amb força el que Pujolar (1997: 160) anomena «discurs de la preferència personal», en el qual aparentment no hi ha arguments raonats darrere de les tries, ni causes fonamentades dels comportaments. El més comú dels tòpics, en aquest sentit, és el de la (*in*)comoditat en l'ús de les llengües, derivada del domini o de la manca de domini de la llengua en qüestió, i que remet directament al mite de la llengua materna (Vila i Boix, 2003). Vegeu els fragments següents:

(5) CT10: jo no em sento a gust parlant castellà, perquè és que: dic coses malament, i aquesta ((s'adreça a CS13)) es riu de mi

CS13: @@

CT10: i: la, la zeta i coses d'aquestes m'entrebanco, i llavors em sento més a gust parlant català. (Entrevista C3-b)

(6) CT12: jo:, a mi no m'agrada gens el castellà @, i tot lo que puc ho faig en català

INV.: no t'agrada; per, per quin motiu no t'agrada?

CT12: no ho sé, vull dir, no:, no em sento còmoda, vull dir em sé defensar però, no sé, vull dir, sempre que puc parlo català perquè:, no sé vull dir tampoc és que:, no, no, no és cap motiu, sinó que no:... com que no estic acostumada a parlar-lo, pues, només el parlo amb la gent que:, vull dir a castellà, sats? Amb gent castellana, però, vull dir, lo mínim. (Entrevista P2)

Com altres informants, CT10 i CT14 manifesten una manca d'autoconfiança i seguretat en l'ús del castellà, fins i tot amb exemples concrets, i hi fonamenten la seua relació emotiva amb aquesta llengua. La primera esmenta certes burles per la manera com parla el castellà, tot i que no hi dóna gaire importància.¹⁷ La referència a un agent exterior —«aquesta», que se'n riu— torna a desresponsabilitzar-la de la seua tria, com

17. Woolard (1992: 169-173) assenyalava que, a principi dels vuitanta, els «castellans» solien adduir com a motiu per a no parlar en català que els «catalans» se'n burlaven. Tot i així, eren pocs els que n'havien viscut casos concrets i sovint «eren els castellanoparlants, i no els catalans, els qui es reien dels accents i dels errors dels qui intentaven parlar la llengua catalana» (Woolard, 1992: 172), cosa que concordava amb les sancions aplicades amb l'objectiu de mantenir la solidaritat entre els membres de l'*endogrup*.

havíem vist per a CT14. Pel que fa al fragment 6, l'abundància de signes de dubte, de pauses, rectificacions i repeticions de mots —sis vegades «vull dir», per exemple— del segon torn, fa pensar que el tema no ha estat racionalitzat prèviament ni s'ha desenvolupat una ideologia consistent al voltant d'aquesta incomoditat. En tot cas, ambdues informants atribueixen la incomoditat a la manca d'ús del castellà. De fet, altres informants relacionen la comoditat en l'ús de la llengua amb els amics: és a dir, entre iguals i en contextos informals:

- (7) CT8: home, és que:, ja t'acostumes a [parlar]
 CT7: [clar]
 CT8: lo que ha dit ell, diàriament... El anglès jo no: jo no el parlo amb els amics l'anglès
 CS11: [clar]
 CT7: [jo tampoc]
 CT8: aquí a l'escola i ja està @. (Entrevista C3-a)

Retrobem en els discursos, doncs, alguns dels aspectes que apareixien com a facilitadors de la identificació amb una llengua en el marc teòric: usos generalitzats, sobretot en àmbits informals i en les xarxes socials entre iguals, i autoconfiança o seguretat —en els discursos, «comoditat»— en l'ús d'aquesta llengua.

Voldríem tornar sobre un aspecte que hem passat de puntetes en el comentari del fragment 6: és remarcable que CT12 hi empre el terme «gent castellana» quan explica amb qui fa servir el castellà. Aquesta expressió, emmarcada en la dicotomia català-castellà, reapareix en el fragment 8, on CT15 presenta la preferència per les llengües com una conseqüència «inevitable» de l'adscripció etnolingüística:

- (8) INV.: tu com: tens alguna llengua que t'agradi més que una altra o?:
 CT15: home el català... o sigui jo sóc català, si fos castellà pues m'agradaria el castellà. A mi m'agrada perquè sóc així. O sigui no: no: no em desagrada el castellà però: jo em sento més còmode parlant el català. (Entrevista C6)

Com CT14, aquesta no és una tria raonada: si prefereix el català és «perquè sóc així». Aquesta preferència sembla, segons CT15, no sols inevitable, sinó també generalitzable a altres col·lectius —«si fos castellà pues m'agradaria el castellà»—, i fins i tot irreversible, com afirma poc després: «home penso que ara parlo més castellà que abans, però: p(er)ò no sé, per mi el català sempre serà més important que el castellà... per mi, sí». Amb tot, la clara identificació de CT15 amb el català no comporta una ideologia i unes pràctiques de lleialtat lingüística. A més, necessita deixar clar que tot i la seua identificació no té res en contra del castellà i acaba recorrent al tòpic de la comoditat per a justificar la seua preferència.

Si bé la majoria d'argumentacions de les preferències dels catalanoparlants es fonamenten en justificacions que podríem qualificar de privades, això no sempre és així, com ho mostra el fragment següent:

- (9) CT1: el català i l'anglès m'agraden molt
 CT4: sí, jo igual, el català i l'anglès
 CT1: i el castellà no m'agrada gaire però no sé: si és... mmm, no sé
 CT4: ja, jo a mi el castellà: ni m'agrada ni em desagrada, és neutre
 INV.: neutre
 CT4: potser és, no li tinc mania però tampoc m'agrada però potser és per això
 de [Catalunya:]
 CT1: [sí, jo:]
 CT4: i Espanya: i tot això
 CT3: [sí, jo també, o sigui m'agrada]
 CT1: [clar, a mi no m'agrada] el castellà però jo crec que és per algo: xxx
 CT3: sí, però jo perquè: no sé, sento com si a Catalunya s'ha: de parlar [català]
 CT1: [sí:]
 CT3: i respecto la gent que parla castellà i tot
 CT1: que si surto de Catalunya: trobaré el castellà molt maco: però a dintre
 de Catalunya no
 CT3: sí, dintre de [Catalunya]
 CT4: [mhm]
 CT3: m'a-, m'agrada més el català... (Entrevista C2-a)

De manera coral, les tres informants expliciten un raonament de clara ressonància política i que entronca amb l'argument de la historicitat de les llengües en un territori (Marí, 1995): a Catalunya «s'ha de parlar català» i el castellà hi és percebut com a il·legítim a causa del conflicte nacional. Ara bé, tot i introduir un argument polític, aquestes estudiants de 4t d'ESO ho fan en termes molt propers a la resta de companys: d'una banda, la vehiculen mitjançant justificacions molt privades —«m'agrada», «li tinc mania», «sento», «trobo»—; d'una altra, neguen el rebuig global al castellà —«si surto de Catalunya: trobaré el castellà molt maco» (CT1)— i no hi inclouen els parlants —«respecto la gent que parla castellà i tot» (CT3). Un plantejament, el de formular en termes privats el que és públic, que repeteix CT6 quan explica que la seua opinió sobre les llengües ha canviat:

- (10) CT6: jo penso que sí, abans:
 INV.: en quin: en quin sentit?
 CT6: abans potser m'era indiferent: i ara defenso més el català, perquè, m'agrada més, i ja està...
 INV.: per algun motiu, perquè t'agrada i:?
 CT6: sí, perquè m'agrada Catalunya i: ja està. I (e)l, i el seu idioma és el català i ja està. (Entrevista C2-c)

De manera esquemàtica, CT6 deixa clar que l'idioma de Catalunya «és el català», «m'agrada més» i «ja està». El polític esdevé opinió, privada i, quasi per definició, indiscutible.¹⁸

18. Cal destacar que tant CT1, CT3 i CT4 com CT6, que han sostingut aquests discursos, són alumnes

5.3. *Les justificacions per a les preferències lingüístiques dels castellanoparlants inicials*

Els informants castellanoparlants organitzen majoritàriament els discursos sobre la base dels mateixos tòpics que hem vist, remarcant igualment una posició de respecte i tolerància envers el català. Novament, un dels tòpics centrals és el de la «comoditat», com en el fragment 11, on CS11 comença amb una negació aparent —una auto-presentació positiva en primer terme, «respecto les llengües»—, que atenua l'expressió posterior de la preferència per una de les dues:

(11) CS11: a ve(u)re, jo respecto les llengües, però, és que no és que no m'agradi el català, perquè:, el parlo:, bueno, jo crec que el parlo bé i tot però: jo amb la que em sento més còmode és el castellà, perquè:, el parlo diàriament, amb amics, els pares i tot... però: no és que no m'agradi el català, és, no-, només que al parlar-lo amb tots, doncs... (Entrevista C3-a)

A diferència del que feien els seus companys catalanoparlants, aquí l'informant declara saber la seua segona llengua, una diferència que s'anirà repetint, probablement, perquè la competència en català distingeix clarament entre tipus de castellanoparlants, sobretot —però no exclusivament— en les generacions de més edat. Tanmateix, i com en els casos anteriors, els usos interpersonals informals i entre iguals tornen a ser els que afavoreixen més la «comoditat», segons aquests adolescents. Molts altres informants s'expressen en els mateixos termes que CS11.

En aquest sentit, CS16 presenta en el fragment 12 una gradació de les llengües en funció dels factors a què dóna més pes a l'hora de valorar-les. En primer lloc hi situa la llengua familiar; les llengües de l'àmbit acadèmic les situa en una posició secundària i, d'entre aquestes llengües, prefereix el català perquè la «domina» més que no l'anglès:

(12) Inv.: val... D'acord... Ara em podeu dir, em podeu ordenar i em podeu dir, quines són les llengües que més us agraden [...]

CS16: no sé, jo castellà perquè és la que parlo a casa, la que m'han ensenyat des, des de petit. Després català, no?, *porque* és una llengua que parlo: a classe, no sé, que la:, que la domino bastant bé, i l'anglès la última perquè:, em costa una mica. (Entrevista P1-b)

La idea que la major proximitat o distància emocional respecte d'una llengua es pot relacionar amb un major coneixement i ús d'aquesta llengua es troba magníficament exemplificada en aquesta intervenció:

(13) CS8: @ antes cuando no sabías inglés no te gustaba el catalán [@@@]
CS9, Inv.: [@@@]

de la mateixa escola del centre de Mataró, on els descendents d'autòctons són majoritaris i on el català és la llengua d'ús àmpliament predominant.

INV.: i ara...

CS8: ahora que tienes inglés pues no te gusta el inglés, te gusta el catalán.
(Entrevista C1-c)

D'altra banda, convé assenyalar que per a alguns informants el fet de sentir-se més «còmodes» en una de les dues llengües no implica incomoditat en l'altra o frustració a l'hora de fer-la servir:

(14) CS19: bueno jo em sento més còmoda parlant el castellà:, però si he de parlar català parlo: normal. (Entrevista P2)

(15) CS20: @@ bueno depèn qui:, ta-, potser de petits, com: nosaltres, parlem català: castellà i:, en sabem més en una llengua però: no sé l'altra també la sabem parlar. (Entrevista P3)

Per al cas de CS19 cal tenir en compte que la seua intervenció es produeix després de la de CS18 —vegeu el fragment 19—, que afirmava que se sentia còmode en català perquè el feia servir força. Potser això l'«obligava», en certa manera, a afirmar aquesta competència per a atenuar la seua preferència pel castellà.

A diferència dels catalanoparlants, els castellanoparlants entrevistats no presenten discursos «contraris» al català: tots asseguren que hi són competents i no afirmen —si més no en un nivell explícit del discurs— que actualment no els «agrade». Això no vol pas dir que no existisquen, tal com hem vist que detectaven altres estudis. És probable que el fet que l'investigador parlés en català, sumat al fet que l'entrevista es duia a terme dins del centre escolar —una institució amb connotacions de catalanitat—, afavorís la inhibició d'aquests discursos. De fet, l'abundància de construccions amb «negació aparent», com veïem en el fragment 11, pot ser indicativa d'una certa inhibició d'aquestes opinions més reticents. En tot cas, i en vista dels discursos dels catalanoparlants, és raonable pensar que aquests discursos no devien tenir prou consistència estructural com per a aparèixer en un context com l'indicat.

5.4. *Les justificacions dels canvis entre la llengua inicial i les preferències lingüístiques*

Tres dels tretze informants catalanoparlants que mostren alguna preferència s'inclinen pel castellà. En la taula 2 s'observa que dos d'aquests informants —CT7 i CT8—, de fet, parlen només o sobretot castellà al pati i en les activitats de lleure. En una de les seues intervencions —fragment 7— assenyalaven precisament la importància d'aquests usos quotidians i amb el grup d'iguals. Pel que fa a CT2, participa en un dels únics grups en què s'expressa un cert rebuig cap al castellà —vegeu el fragment 9— però manté una opinió divergent i afirma que se sent més identificat amb el castellà, tot i que amb un discurs titubejant que fa pensar en una opinió poc estructurada:

(16) CT2: a mi: jo:, català, parlo perquè m'agrada la zona i xxx; p(er)ò, no ho sé, trobo que el castellà m'agrada més parlar-lo. No és que sigui:, m'agra-, o sigui:, sigui més castellà que català, l'únic que: m'agrada més com: parlar el castellà, que no pas el català

[...]

INV.: per, per:?

CT2: no sé, jo, jo trobo que fonèticament m'agrada més que no pas el català, p(er)ò:

INV.: fonèticament

CT2: sí, p(er)ò: prefereixo el català, sats?, p(er)ò...

CT1: ((s'adreça a CT3)) Ha quedat professional, això. (Entrevista C2-a)

Pel que fa als castellanoparlants que s'identifiquen més amb el català, el primer exemple el trobem en CS5 i CS6, que oposen el caràcter «refinat» del català al «basto» del castellà:

(17) CS5: sí, hi ha llengües més boniques que altres...

CS6: sí

INV.: sí?

CS6: per exemple, el català quan el parles és [molt...]

CS5: [sí, el català és:] és molt bonic parlat

CS6: sí

INV.: és molt...

CS6: però el [castellà és *más*:]

CS5: [és bonic, és bonic parlat]

CS6: *más* basto

CS5: sí

CS6: el català és, com: diríem més, més bonic [per]

CS5: [refinat]

CS6: sí, més refinat i el castellà és: doncs...

CS5: sí, és veritat, a mi m'a-, l'accent del ca-, del català m'agrada molt més que el del castellà... (Entrevista C1-b)

Les opinions de CS5 i CS6 són paral·leles a les atribucions de valors al català i el castellà que recullen Woolard (2009: 135-142) i Pujolar (1997). Per la seua banda, CS12 mostra més proximitat amb el català tot i que participa en un grup de discussió —C3-a— en què s'han mostrat posicions més favorables al castellà, fins i tot entre els catalanoparlants CT7 i CT8, encara que només la insinua, aquesta preferència. Sembla que es tracta d'un cas similar al de CT7 i CT8 però a l'inrevés: la informant presenta usos d'ambdues llengües però el català és predominant al pati i sobretot en l'àmbit del lleure, fora de l'escola. Al llarg de l'entrevista donava a entendre que se sentia força vinculada al seu grup de pertinença en l'àmbit del lleure —assistia a un esplai. En conseqüència, els usos en aquest àmbit podrien resultar-li més significatius a l'hora d'identificar-se amb una o altra llengua.

Pel que fa a CS17, afirma que prefereix el català perquè s'hi «expressa millor»:

- (18) CS17: jo català perquè: em sé expressar millor; l'anglès perquè m'agrada molt; m'agrada, encara que no sàpiga m'agrada
 INV.: @
 CS17: i castellà... no m'acaba d'agradar com:, no sé, no sé, molt:, no sé, no m'agrada
 INV.: no t'agrada?
 CS17: no... el parlo perquè:, clar, a me casa el parlen, i:, així si:, al cole em parlen en castellà, també, però, no perquè m'agradi. (Entrevista P1-b)

També en aquest discurs hi apareixen nombroses marques de dubte, com si s'estigués construint l'argument de manera paral·lela al discurs. En tot cas, l'ús generalitzat que fa del català en les activitats de lleure podria explicar aquest canvi des de la llengua inicial, al qual també podria contribuir la seua forta seguretat lingüística en català.

Cal remarcar abans de tancar l'apartat els casos dels informants CS10 i CS19, que tot i que presenten usos remarcables del català —més acusats en el cas de CS10— no s'identifiquen més amb el català, ni tan sols amb les dues llengües alhora. Es tracta dels dos únics llatinoamericans de la mostra (CS10 és nascut a l'Equador, CS19 és nascuda al Perú), cosa que assenyala que potser es produeixen diferències entre les ideologies lingüístiques dels castellanoparlants nascuts a Catalunya i les dels nascuts a l'Amèrica del Sud, una diferència que s'ha d'explorar amb més profunditat —com ja han fet, en diferents estudis centrats a l'àrea de Barcelona, Corona (2012) o Newman, Patiño-Santos i Trenchs-Parera (2013).

6. CONCLUSIONS

Majoritàriament, els informants adolescents analitzats se situen en uns paràmetres discursius molt semblants: tot i que tendeixen a mostrar-se més propers a la seua llengua inicial, ho fan de manera poc marcada i respectuosa amb els altres, i amb arguments basats en aspectes essencialment privats, sobretot en la «comoditat» —és a dir, la seguretat i/o l'autoconfiança en l'ús de la llengua— derivada del domini de la llengua i connectada amb els usos o la manca d'usos en àmbits informals. De fet, no és negligible el nombre dels que afirmen explícitament sentir-se tan propers a una llengua com a l'altra, tal com assenyalen els treballs quantitius disponibles.

En termes generals, les argumentacions de tipus públic, col·lectiu i/o polític són poc freqüents. Només en trobem exemples en el grup de llengua inicial catalana, alguns membres del qual expressen certes reticències cap al castellà a partir d'un plantejament que remet a la narrativa de la historicitat («el català és *la* llengua pròpia de Catalunya»), però fins i tot aquests discursos passen pel sedàs de la privacitat i la individualitat. No s'han trobat discursos contraris al català entre els castellanoparlants, si més no en un nivell explícit.

Els casos d'adolescents que s'identifiquen més amb la seua segona llengua que no pas amb la inicial s'expliquen sobretot a partir dels usos generalitzats de les llengües en àmbits informals i en les xarxes socials entre iguals. En els discursos d'aquests ado-

lescents es posen en relació, en aquest sentit, alguns dels aspectes tractats en el marc teòric: els usos lingüístics, la seguretat o autoconfiança en l'ús i la identificació amb les llengües. Aquestes relacions queden força ben resumides en aquest fragment:

(19) CS18: jo: abans de venir aquí em sentia molt més còmode parlant castellà, però:, quan vaig arribar al ((nom nou institut)), a base de parlar-lo amb tothom, doncs ja em sento bastant còmode i m'és igual parlar un que l'altre...

INV.: abans t'agradava més el castellà diguem

CS18: sí, perquè: el català no és que el parlés gaire bé

INV.: mhm

CS18: i ara sí que el parlo, no: no molt bé però em defenso... (Entrevista P2)

En una intervenció posterior, CS18 hi afegirà encara: «em segueix agradant més [el castellà] perquè em sento més còmode però:, ara, abans no em sentia còmode parlant català i ara sí». L'informant hi narra un primer moment de manca d'usos i de poca seguretat en l'ús de la llengua catalana, seguit d'una etapa posterior d'ampliació dels usos en un moment de canvi vital i resocialització en un centre educatiu amb més presència de la llengua catalana —el context demolingüístic resulta determinant per a explicar la configuració dels usos interpersonals del català (Vila i Galindo, 2009: 38-40). Aquest canvi desemboca, sempre segons la versió de CS18, en un augment de l'autoconfiança en l'ús del català i, podem pensar, en una major predisposició a fer-ne ús en situacions interpelladores. Així doncs, sembla que si es donen les condicions adients alguns adolescents poden aprofitar la base que els ha donat l'escola (Bretxa i Parera, 2012) per a iniciar-se efectivament en els usos interpersonals de la llengua catalana. És possible que aquest tipus de processos es produïsqen més sovint en moments de transició entre institucions, com ara en l'accés a la universitat, al món laboral o en el moment de crear una nova família i tenir fills (Pujolar *et al.*, 2010: 19-23; Pujolar i González, 2013: 141-143; Bretxa i Parera, 2012: 52-55).

Cal tenir en compte, però, el teló de fons sobre el qual es donen aquests processos. És per això que coincidim amb Boix (1997) que en un context de lliure mercat, que afavoreix la tria de la llengua més espontània i disponible a través dels mitjans de comunicació, en què s'imposa el màxim benefici i l'optimització d'esforços, i en un context d'importants usos bilingües i amb un paper poc destacat de la llengua en la definició de les identitats grupals, és important que el català mantinga un sector nombrós de persones «fidels» a la llengua.¹⁹ L'extensió de l'ús social del català té un suport imprescindible en aquestes persones: les que, fent-ne un ús generalitzat, generen situacions que afavoreixen que les persones que encara no el parlen puguin començar a fer-ho.

19. Des d'un altre punt de vista però en aquesta direcció, Pujolar i González (2013: 148-149) apunten que creix entre els catalanoparlants inicials el grup dels qui esperen que siguin els castellanoparlants els que convergisquen al català.

7. AGRAÏMENTS

Aquest article s'ha beneficiat dels ajuts al projecte *Plurilingüisme social i educació secundària (no obligatòria) (RESOL3)* (FFI2012-39285-C02-01), del Ministeri de Ciència i Innovació, i al grup de recerca consolidat Grup d'Estudi de la Variació (2009 SGR 521) de la Generalitat de Catalunya. Volem aprofitar aquestes línies per a mostrar el nostre agraïment als adolescents mataronins que van participar als grups de discussió, sense el temps, la paciència i bona voluntat dels quals aquest article no hauria estat possible; a les escoles, per les facilitats que ens van donar a l'hora de dur a terme aquest treball, i al Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, pel seu suport logístic.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ARACIL, Lluís V. (1986). «El bilingüisme com a mite». A: *Papers de sociolingüística*. Barcelona: La Magrana, p. 39-57.
- ARNAU, Joaquim (2004). «Sobre les competències en català i castellà dels escolars a Catalunya: una resposta a la polèmica sobre el decret d'hores de castellà». *Llengua, Societat i Comunicació* [en línia], núm. 1, p. 1-7. <<http://revistes.ub.edu/index.php/LSC/article/view/3247/3505>>.
- ARNAU, Joaquim; VILA, F. Xavier (2013). «Language-in-education policies in the Catalan language area». A: ARNAU, Joaquim (ed.). *Reviving Catalan at school: Challenges and instructional approaches*. Bristol: Multilingual Matters, p. 1-28.
- BASTARDAS, Albert (1985). *La bilingüització de la segona generació immigrant*. Barcelona: La Magrana.
- (1986). *Llengua i immigració: La segona generació immigrant a la Catalunya no-metropolitana*. Barcelona: La Magrana.
- BOIX, Emili (1993). *Triar no és trair: Identitat i llengua en els joves de Barcelona*. Barcelona: Edicions 62.
- (1996). «Lleialtat lingüística i joves barcelonins: un cargol de rosca esmussada?». A: *Estudis de lingüística i filologia oferts a Antoni M. Badia i Margarit*. Vol. III. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 5-17.
- (1997). «Ideologies lingüístiques de les generacions joves». A: MOLLÀ, Toni (ed.). *Política i planificació lingüístiques*. Alzira: Bromera, p. 193-226.
- BOIX, Emili; VILA, F. Xavier (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel.
- BRETXA, Vanessa; COMAJOAN, Llorenç; SOROLLA, Natxo (2009). «De les pràctiques monolingües familiars a la identificació bilingüe: el cas dels preadolescents de Mataró i la Franja». *Noves SL: Revista de Sociolingüística* [en línia] (hivern). <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm09hivern/docs/bretxa_comajoan_sorolla.pdf>.
- BRETXA, Vanessa; PARERA, M. Àngels (2012). «“Et dóna la base”: itineraris biogràfics d'adquisició i ús del català del jovent castellanoparlant de Sabadell i Santa Coloma de Gramenet». A: VILA, F. Xavier (ed.). *Posar-hi la base: Usos i aprenentatges lingüístics en el domini català*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Xarxa CRUSCAT, p. 47-56. També disponible en línia a: <<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000187%5C00000082.pdf>>.

- BRETXA, Vanessa; VILA, F. Xavier (2012). «Els canvis sociolingüístics en el pas de primària a secundària: el projecte RESOL a la ciutat de Mataró». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], núm. 22, p. 93-118. També disponible en línia a: <<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000191%5C00000061.pdf>>.
- CALAFORRA, Guillem (2004). «Ús lingüístic, legitimitat i discurs: consideracions weberianes». *Caplletra: Revista Internacional de Filologia* [València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana], núm. 37 (tardor), p. 195-214. També disponible en línia a: <http://descargas.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/jlv/12948323249041506321435/210354_0003.pdf#page=23>.
- COMAJOAN, Llorenç [et al.] (2013). «Els usos lingüístics en família i amb amics de l'alumnat autòcton i allòcton de sisè de primària a Catalunya, Mallorca i la Franja». A: VILA, F. Xavier; SALVAT, Eulàlia (ed.). *Noves immigracions i llengües: Actes del 18è Col·loqui Lingüístic de la Universitat de Barcelona*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament de Filologia Catalana. Secció de Lingüística Catalana, p. 29-75.
- CONSELL SUPERIOR D'AVALUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU (2008). *Estudi sociodemogràfic i lingüístic de l'alumnat de 4t d'ESO de Catalunya: Avaluació de l'educació secundària obligatòria 2006*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Educació. També disponible en línia a: <http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Dades%20origen%20territori%20i%20poblacio/Altres/Arxius/estudi_alumnat_4tESO.pdf>.
- CORONA, Víctor (2012). «Globalización, identidades y escuela: *lo latino* en Barcelona». Tesis doctoral inèdita. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- CSASE Vegeu *Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu*
- DIJK, Teun A. van (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*. Londres; Thousand Oaks, Calif.; Nova Delhi: Sage.
- (2000). *Ideologia i discurs: Una introducció multidisciplinària*. Barcelona: Universitat Obrera de Catalunya.
- (2001). «Critical discourse analysis». A: SCHIFFRIN, Deborah; TANNEN, Deborah; HAMILTON, Heidi E. (ed.). *The handbook of discourse analysis*. Oxford: Blackwell, p. 352-371.
- EAGLETON, Terry (1991). *Ideology: An introduction*. Londres; Nova York: Verso.
- ERILL, Gustau; FARRÀS, Jaume; MARCOS, Ferran (1992). *Ús del català entre els joves de Sabadell. Coneixement, ús i actituds dels estudiants de secundària*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- FABÀ, Albert (2011). «Capítol 3: Les llengües a Catalunya». A: SOLÉ, Joan (coord.). *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008: anàlisi*. Vol. I: *Les llengües a Catalunya: coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística, p. 63-81. També disponible en línia a: <http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Publicacions/BTPL/arxius/8_EULP_2008.pdf>.
- FAIRCLOUGH, Norman (1995). *Critical discourse analysis: The critical analysis of language*. Londres; Nova York: Longman.
- FAIRCLOUGH, Norman; WODAK, Ruth (1997). «Critical discourse analysis». A: DIJK, Teun A. van (ed.). *Discourse studies: A multidisciplinary introduction*. Vol. II: *Discourse as social interaction*. Londres; Thousand Oaks, Calif.; Nova Delhi: Sage, p. 1-37.
- FERGUSON, Charles A. (1959). «Diglossia». *Word*, vol. 15, p. 325-340.
- FISHMAN, Joshua A. (1972). *The sociology of language: An interdisciplinary social science approach to language in society*. Rowley, Mass.: Newbury House.

- FLORS, Avellí (2011). «Les ideologies lingüístiques dels joves de 4t d'ESO de Mataró (curs 2010-2011)». Treball de final de màster inèdit. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament de Filologia Catalana.
- GALINDO, Mireia (2006). «Les llengües a l'hora del pati. Usos lingüístics en les converses dels infants de primària a Catalunya». Tesi doctoral inèdita. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament de Filologia Catalana.
- GALINDO, Mireia; VILA, F. Xavier (2009). «Els factors explicatius dels usos lingüístics informals entre l'alumnat català: llengua inicial, xarxes socials, competència i llengua vehicular d'ensenyament». *Noves SL: Revista de Sociolingüística* [en línia] (hivern). <http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm09hivern/docs/Galindo_vila.pdf>.
- GILES, Howard; ROBINSON, W. Peter (ed.) (1990). *Handbook of language and social psychology*. Oxford: John Wiley & Sons.
- GINER, Salvador; FLAQUER, Lluís; HOMS, Oriol; SARASA, Sebastià (1998). «La societat catalana a la cruïlla». A: GINER, Salvador (dir.). *La societat catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut d'Estadística de Catalunya, p. 23-39.
- GUIBERNAU, Montserrat (2002). *Nacionalisme català: Franquisme, transició i democràcia*. Barcelona: Pòrtic.
- IBÁÑEZ, Jesús (2003). *Más allá de la sociología: El grupo de discusión: técnica y crítica*. 5a ed. Madrid: Siglo XXI. [1a ed., 1979]
- IRVINE, Judith; GAL, Susan (2000). «Language ideology and linguistic differentiation». A: KROSKRITY, Paul V. (ed.). *Regimes of language*. Santa Fe: School for American Research, p. 35-84.
- KROSKRITY, Paul V. (2004). «Language ideologies». A: DURANTI, Alessandro. *A companion to linguistic anthropology*. Malden, Mass.; Oxford, Regne Unit; Carlton, Austràlia: Blackwell, p. 496-517.
- LAFONT, Robert (1968). *Sur la France*. Paris: Gallimard.
- (1979). «La diglossie en pays occitan, ou le réel occulté». A: *Bildung und Ausbildung in der Romania*. Vol. II. Munic: Fink, p. 504-512.
- LUKE, A. (2001). «Ideology». A: MESTHRIE, Rajend (ed.). *Concise encyclopedia of sociolinguistics*. Amsterdam; Nova York; Oxford; Shannon; Singapur; Tòquio: Elsevier, p. 559-563.
- MARÍ, Isidor (1995). «Algunes distincions objectives essencials per a l'aplicació igualitària dels drets lingüístics». A: *Drets lingüístics i drets culturals a les regions d'Europa: Actes del Simposi Internacional*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, p. 42-51.
- MCANDREW, Marie (2010). *Les majorités fragiles et l'éducation: Belgique, Catalogne, Irlande du Nord, Québec*. Mont-real: Presses de l'Université de Montréal.
- MCRROBERTS, Kenneth (2001). *Catalonia: Nation building without a state*. Ontario: Oxford University Press.
- MILIAN, Antoni (1984). «De la separació a la conjunció lingüística a l'ensenyament: el títol II de la Llei 7/1983, de 18 d'abril». *Revista de Llengua i Dret* [Barcelona: Generalitat de Catalunya. Escola d'Administració Pública de Catalunya], núm. 3, p. 33-41. També disponible en línia a: <http://www10.gencat.net/eapc_rld/revistes/revista.2008-09-18.4449660435/article.2008-10-06.1780200903/ca>.
- NEWMAN, Michael; PATIÑO-SANTOS, Adriana; TRENCHS-PARERA, Mireia (2013). «Linguistic reception of Latin American students in Catalonia and their responses to educational language policies». *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, vol. 16, núm. 2: *Special issue: Catalan in the twenty-first century*, p. 195-209.

- NINYOLES, Rafael L. (1969). *Conflicte lingüístic valencià: Substitució lingüística i ideologies diglòssiques*. València: Tres i Quatre.
- (1971). *Idioma i prejudici*. València: Tres i Quatre.
- NOELS, Kimberly A.; CLÉMENT, Richard (1996). «Communicating across cultures: social determinants and acculturative consequences». *Canadian Journal of Behavioural Science*, vol. 28, núm. 3, p. 214-228. També disponible en línia a: <<http://www.psych.ualberta.ca/~knoels/personal/Kim%27s%20publications/NoelsClement1996.pdf>>.
- OZOLINS, Uldis (2013). «A small national language and its multilingual challenges». A: VILA, F. Xavier (ed.). *Survival and development of language communities: Prospects and challenges*. Clevedon, Regne Unit: Multilingual Matters, p. 130-156.
- PUJOLAR, Joan (1997). *De què vas, tio?* Barcelona: Empúries.
- PUJOLAR, Joan; GONZÁLEZ, Isaac (2013). «Linguistic “mudes” and the de-ethnicization of language choice in Catalonia». *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, vol. 16, núm. 2: *Special Issue: Catalan in the twenty-first century*, p. 138-152.
- PUJOLAR, Joan; GONZÁLEZ, Isaac; FONT, Anna; MARTÍNEZ, Roger (2010). *Llengua i joves: Usos i percepcions lingüístics de la joventut catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Acció Social i Ciutadana. Secretaria de Joventut. També disponible en línia a: <http://www20.gencat.cat/docs/Joventut/Documents/Arxiu/Publicacions/Col_Aportacions/aportacions43.pdf>.
- REIXACH, Modest (1985). *Coneixement i ús de la llengua catalana a la província de Barcelona*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- ROSSELLÓ, Carles de; BOIX-FUSTER, Emili (2004). «El català, el castellà i l'anglès: tres llengües en joc. Les ideologies lingüístiques dels estudiants de la Universitat de Barcelona». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Benicarló: Onada], núm. 18, p. 189-208. També disponible en línia a: <<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000050%5C00000048.pdf>>.
- SILVERSTEIN, Michael (1979). «Language structure and linguistic ideology». A: CLYNE, Paul [et al.] (ed.). *The elements: a parasession on linguistic units and levels*. Chicago: Chicago Linguistic Society, p. 193-247.
- SKERRETT, Delaney Michael (2013). «Challenges for the Estonian language: a poststructuralist perspective». A: VILA, F. Xavier (ed.). *Survival and development of language communities: Prospects and challenges*. Clevedon, Regne Unit: Multilingual Matters, p. 105-129.
- SOLÉ, Joan (coord.) (2011). *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008: anàlisi*. Vol. I: *Les llengües a Catalunya: coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística. També disponible en línia a: <http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Publicacions/BTPL/arxius/8_EULP_2008.pdf>.
- STRUBELL, Miquel; ANDREU, Llorenç; SINTES, Elena (coord.) (2011). *Resultats del model lingüístic escolar de Catalunya. L'evidència empírica*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya. També disponible en línia a: <http://www.uoc.edu/portal/ca/catedra_multilinguisme/_resources/documents/modelinguisticscolar.pdf>.
- TORRES, Joaquim (2011). «Capítol 4: La transmissió lingüística intergeneracional». A: SOLÉ, Joan (coord.). *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008: anàlisi*. Vol. I: *Les llengües a Catalunya: coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística, p. 82-100. També disponible en línia a: <http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Publicacions/BTPL/arxius/8_EULP_2008.pdf>.

- VILA, F. Xavier (2004). «Hem guanyat l'escola però hem perdut el pati?». Els usos lingüístics a les escoles catalanes». *Llengua, Societat i Comunicació* [en línia], núm. 1, p. 8-15. <<http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/20513/1/524198.pdf>>.
- (2005a). «Language, education and ideology in an integrationist society». A: WITTE, E. [et al.] (ed.). *Language, attitudes & education in multilingual cities*. Brussel·les: Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, p. 53-86. També disponible en línia a: <<http://130.206.88.7/cruscat/web/files/Vila%202005%20Barcelona%20Language,%20Education%20and%20Ideology%20in%20an%20Integrationist%20Society.pdf>>.
- (2005b). «Capítol 5. Els usos lingüístics interpersonals fora de la llar. Els usos lingüístics en general». A: TORRES, Joaquim (coord.). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria de Política Lingüística, p. 109-143. També disponible en línia a: <<http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Publicacions/Publicacions%20en%20linea/Arxius/EstadisticaUsosLingCat2003.pdf#page=110>>.
- VILA, F. Xavier (ed.) (2013). *Survival and development of language communities: Prospects and challenges*. Clevedon, Regne Unit: Multilingual Matters.
- VILA, F. Xavier; BOIX, Emili (2003). «La legitimació de les tries lingüístiques en el camp musical juvenil a Catalunya». A: *Actes del 2n Congrés Europeu sobre Planificació Lingüística: Andorra la Vella, 14, 15 i 16 de novembre de 2001*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, p. 351-368.
- VILA, F. Xavier; GALINDO, Mireia (2009). «El sistema de conjunció en català en l'educació primària a Catalunya: impacte sobre els usos». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], núm. 20, p. 21-69. També disponible en línia a: <<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000110%5C00000025.pdf>>.
- VILA, F. Xavier; SOROLLA, Natxo (2011a). «Capítol 5: Les llengües en els usos interpersonals i en el consum mediàtic i cultural». A: SOLÉ, Joan (coord.). *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008: anàlisi*. Vol. I: *Les llengües a Catalunya: coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística, p. 101-135. També disponible en línia a: <http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Publicacions/BTPL/arxius/8_EULP_2008.pdf>.
- (2011b). «Capítol 6: Els grups segons els usos lingüístics». A: SOLÉ, Joan (coord.). *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008: anàlisi*. Vol. I: *Les llengües a Catalunya: coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística, p. 136-149. També disponible en línia a: <http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Publicacions/BTPL/arxius/8_EULP_2008.pdf>.
- VILA, F. Xavier; VIAL, Santiago (2003). «Models lingüístics escolars i usos entre iguals: alguns resultats des de Catalunya». A: PERERA, Joan (ed.). *Plurilingüisme i educació: els reptes del segle XXI: Ensenyar llengües en la diversitat i per a la diversitat*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Institut de Ciències de l'Educació, p. 207-226.
- VILADOT, M. Àngels (1993). *Identitat i vitalitat lingüística dels catalans*. Barcelona: Columna.
- WODAK, Ruth (2003). «De qué trata el análisis crítico del discurso (ACD). Resumen de su historia, sus conceptos fundamentales y sus desarrollos». A: WODAK, Ruth;

- MEYER, Michael (ed.). *Métodos de análisis crítico del discurso*. Barcelona: Gedisa, p. 17-34.
- WOOLARD, Kathryn A. (1992). *Identitat i contacte de llengües a Barcelona*. Barcelona: La Magrana.
- (1998). «Language ideology as a field of inquiry». A: SCHIEFFELIN, Bambi B.; WOOLARD, Kathryn A.; KROSKRITY, Paul V. (ed.). *Language ideologies: Practice and theory*. Nova York; Oxford: Oxford University Press, p. 3-47.
- (2009). «Linguistic consciousness among adolescents in Catalonia: a case study from the Barcelona urban area in longitudinal perspective». *Zeitschrift für Katalanistik*, núm. 22, p. 125-149. També disponible en línia a: <http://www.romanistik.uni-freiburg.de/pusch/zfk/22/09_Woolard.pdf>.
- (2011). «Is there linguistic life after high school? Longitudinal changes in the bilingual repertoire in metropolitan Barcelona». *Language in Society*, vol. 40, núm. 5, p. 617-648.
- WOOLARD, Kathryn A.; SCHIEFFELIN, Bambi B. (1994). «Language ideology». *Annual Review of Anthropology*, vol. 23, p. 55-82. També disponible en línia a: <https://files.nyu.edu/bs4/public/Bambi--Website_Assets/BBS%20PDFs/annurev.an.23LangID.pdf>.